

Pranciškus Baltrus Šivickis

Pranciškus Baltrus Šivickis gimė 1882-09-30 Žalakiškiuose (Raseinių apskritis). Mirė 1968-10-12 Vilniuje, palaidotas Antakalnio kapinėse.

Vaikystėje skaityti mokėsi iš lietuviškų maldaknygių. Caro valdžiai uždraudus spaudą lotyniškais rašmenimis, lietuviškų knygų parūpindavo knygnešiai. Ne kartą P. Šivickis ir pats yra pardavinėjęs Šiluvoje iš knygnešių gautas draudžiamas knygas, slėpęs savo namuose knygnešių krovinius.

1898–1900 m. lankė ir per dvejus metus baigė Šiluvos trimetę rusišką pradžios mokyklą. Baigęs mokyklą vienerius metus dirbo daraktoriumi. 1905 m. parėmė tautinį judėjimą, Šiluvoje nuvertus seną valsčiaus valdžią, buvo išrinktas naujos valdybos sekretoriumi. Skelbė Vilniaus Didžiojo Seimo nutarimus. 1906 m. pradžioje carinei kariuomenei atkūrus valdžią, buvo priverstas slapstytis. 1906 m. vasario mėn. išvyko į Jungtines Amerikos Valstijas. 1906–1908 m. gyveno Čikagoje, dirbo darbininku. 1908–1911 m. mokėsi privačioje Valparaiso mokykloje-universitete, įgijo bakalauro mokslo laipsnį. 1909 m. tapo Lietuvių mokslo draugijos nariu. 1912 m. studijavo Iliojaus universiteto Žemdirbystės skyriuje. 1912–1913 m. Spring Valio mieste dirbo parapijinės lietuvių mokyklos mokytoju. 1913–1914 m. studijavo įvairias žemės ūkio mokslo šakas Perdju universitete. 1914–1915 m. dirbo Čikagoje katalikiško savaitraščio „Draugas“ redakcijoje redaktoriaus pavaduotoju, vėliau vyriausiuoju redaktoriumi. 1915–1917 m. studijavo mediciną Kolumbijos miesto Misurio universiteto Gamtos fakultete, 1917–1918 m. – Ajovos universitete. 1918–1919 m. gyveno Vašingtone ir Niujorke, dirbo vertėju, spaudos apžvalgininku. 1920 m. dirbo Niujorke laikraštinko darbu, vakarais mokėsi Kolumbijos universiteto Gamtos skyriuje, vėliau studijavo Čikagos universitete. Tais pačiais metais buvo priimtas į JAV mokslinę draugiją „Sigma X“. Gavęs stipendiją ir kaupdamas medžiagą disertacijai, 1921 m. ir 1922 m. vasaromis dirbo JAV Vudz Houlo Jūrų biologijos tyrimo stotyje. 1922 m. birželio mėn. Čikagos universiteto Gamtos

fakultete apgynė daktaro disertaciją „Planarijos *Planaria lata* regeneravimo fiziologijos tyrimai su rūšies aprašymu“, tačiau neturėdamas JAV pilietybės čia dėstyti negalėjo. Galvojo apie darbą Lietuvoje. Gavo pasiūlymą skaityti paskaitas Kaune, Lietuvos universitete, bet jau buvo sudaręs sutartį su valstybiniu Filipinų universitetu. 1922 m. rugpjūčio mėn. išvyko į Manilą. 1922 m. rugsėjo mėn. pradėjo dirbti zoologijos profesoriumi Filipinų universitete. 1923 m. Filipinuose įkūrė Puerto Galeros jūrų biologijos tyrimo stotį, ten dėstė jūrų biologiją. 1924–1925 m. buvo šios stoties direktorius. 1924–1928 m. vadovavo Filipinų universiteto Zoologijos katedrai, dėstė lyginamąją anatomiją, embriologiją, pradinę zoologiją, eksperimentinę zoologiją. Įstojo į Filipinų mokslo draugiją, buvo dviejų JAV mokslo draugijų narys.

1928 m. sugrįžo į Lietuvą. Nuo 1929 m. pradėjo organizuoti mokslines hidrobiologines ekspedicijas. Iki 1940 m. buvo išvykęs į 11 Europos valstybių. 1928–1940 m. gyveno Kaune, buvo Lietuvos (nuo 1930 m. Vytauto Didžiojo) universiteto Matematikos-gamtos fakulteto ordinarinis profesorius, Lyginamosios anatomijos kabineto vedėjas. 1947 m. P. Šivickiui suteiktas biologijos mokslų daktaro laipsnis ir profesoriaus vardas. 1956 m. P. Šivickis išrinktas Lietuvos mokslų akademijos akademiku.

1940–1968 m. gyveno ir dirbo Vilniuje. 1940–1943 m. ir 1944–1948 m. buvo Vilniaus universiteto Histologijos ir embriologijos katedros vedėjas. 1948–1952 m. buvo Žemės ūkio instituto, priklausiusio Lietuvos mokslų akademijai, Baisogalos gyvulininkystės mokslinio tyrimo stoties vyresnysis mokslo darbuotojas. 1952–1956 m. – Gyvulininkystės ir veterinarijos instituto Parazitologijos laboratorijos įkūrėjas ir vadovas. 1956–1959 m. – Biologijos instituto Zoologijos sektoriaus vadovas. 1959–1960 m. buvo Zoologijos ir parazitologijos instituto direktorius, 1960–1968 m. – Bestuburių zoologijos sektoriaus vadovas.

P. Šivickis pasipriešino mokslo ideologizavimui. 1948-aisiais, kai visi buvo verčiami viešai atsižadėti genetikos mokslo ir garbinti „didžiuosius“ rusų mokslininkus I. Mičiūriną ir T. Lysenką, P. Šivickis to nepadarė. Jis neteko darbo, iš jo buvo atimtas akademiko vardas. Nors vėliau kai kurios skriaudos buvo atitaisytos, bet apie P. Šivickio nuopelnus mokslui sovietinė žiniasklaida kalbėjo labai nedaug, nes į jį buvo žiūrima kaip į neloyalų sovietų valdžiai žmogų.

P. Šivickis – hidrobiologijos, veterinarijos parazitologijos, malakologijos, dirvožemio zoologijos pradininkas Lietuvoje. Tyrė Lietuvos bestuburių fauną, organų regeneraciją. Paskelbė per 300 straipsnių. Svarbiausi darbai: „Planarijos *P. lata* regeneracijos fiziologijos tyrimai su rūšies aprašymu“ (1923), „Gyvoji gamta ir mes“ (1940), „Parazitų apibūdinimas“ (1959), „Lietuvos moliuskai ir jų apibūdinimas“ (1960).

P. Šivickis buvo plataus profilio mokslininkas, vadovavęs 30 disertacinių darbų ir užauginęs garbių mokslininkų kartą, kurie tęsė ir plėtojo jo pradėtus tyrimus.

1945 m. už ypač vertingus darbus Lietuvos gėlųjų vandenu faunos tyrimų srityje P. B. Šivickiui buvo suteiktas Lietuvos nusipelnusio mokslo veikėjo vardas.

P. Šivickis žinomas ir Lietuvos kino istorijoje. Yra išlikę P. Šivickio mėgėjiški filmai, sukurti 1928–1934 metais. Filmuose galima pamatyti neeilines XX a. pirmosios pusės Lietuvos asmenybes. P. Šivickio filmai saugomi Lietuvos centriname valstybės archyve. Profesorius yra palikęs istorinę, etnografinę reikšmę turinčių nuotraukų. Iš jo įvairių kelionių po Lietuvą yra išlikę daug nufotografuotų vaizdingų vietovių, gamtos paminklų, senų kaimų ir jų pastatų, sutiktų žmonių. P. Šivickis visą gyvenimą rašė dienoraštį.

2005 m. Vilniuje išleista mokslininko dukters Ramonos Šivickytės Simokaitienės parengta knyga „Gyvoji mintis: pagal prof. P. B. Šivickio atsiminimus“ yra Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, Retų spaudinių archyve esančių P. B. Šivickio memuarų kompiliacija. Knygoje išspausdinti profesoriaus 1882–1928 m. atsiminimai: apie gyvenimą gimtajame Žalakiškių kaime, studijas aukštosiose JAV mokyklose, darbą Filipinuose, grįžimą į Lietuvą. Leidinys gausiai iliustruotas nuotraukomis iš P. B. Šivickio kolekcijos, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos rankraščių skyriaus.

1973 m. Lietuvos mokslų akademijos Zoologijos ir parazitologijos (nuo 1989 m. Ekologijos) instituto Helminologijos laboratorijai buvo suteiktas įkūrėjo ir pirmojo vadovo P. Šivickio vardas.

1990 m. Vilniuje, ant Mokslininkų rūmų pastato sienos Verkiuose (Žaliųjų Ežerų g. 49, Verkių seniūnija), Ekologijos instituto ir Vilniaus miesto savivaldybės Kultūros skyriaus iniciatyva P. Šivickio atminimui atidengta memorialinė lenta. 2013 m. vienai Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto auditorijai suteiktas P. Šivickio vardas. 1998 m. Vilniuje, Pavilnyje (Naujosios Vilnios seniūnija), netoli vietos, kur mokslininkas praleido paskutinius gyvenimo metus, P. Šivickio vardu pavadinta gatvė. 1982 m. Lietuvos mokslų akademijoje įsteigta „Akademiko Pranciškaus Šivickio“ vardinė premija. Kelios naujos bestuburių gyvūnų rūšys užsienio ir Lietuvos mokslininkų pavadintos P. Šivickio vardu.

Parengė LMA Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriaus mokslinė sekretorė dr. Jadvyga Olechnovičienė

Naudoti šaltiniai:

Pranciškus Baltrus Šivickis, 1882–1968 (mokslo ir gyvenimo pėdomis). Vilnius, 2004. 63 p.

Akademikas Pranciškus Šivickis [straipsnių rinkinys]. Vilnius, 1980. 178 p.

Eitminavičiūtė, Irena. Toks buvo akademikas Pranciškus Baltrus Šivickis. Akademija ir akademikai atsiminimuose. Vilnius, 2013, p. 211–219.

Petrauskienė, Laima. Akademikas Pranciškus Baltrus Šivickis ir Lietuvos kino istorija. Mokslo Lietuva, 2010, saus. 7, p. 12–13; Prieiga per internetą: <[http://mokslasplius.lt/mokslo-lietuva/2006-2011/node/23618733.html?page=0%2C0&%24Version=1&%24Path=/](http://mokslasplius.lt/mokslo-lietuva/2006-2011/node/23618733.html?page=0%2C0&%24Version=1&%24Path=/>)>.